
TIETEELLINEN ELÄMÄ

Jatkoa viime numerosta. Tammikuun 11. päivänä 1893 nuori teologi Paul Göhre ilmoittaa olevansa rakastunut Marianne Schnitgeriin. Marianne, joka on rakastunut Max Weberiin, uskoutuu Maxin äidille, Hélénelle.

12 päivää myöhemmin Marianne saa lapsena kuollakseen uimista pelänneeltä Maxilta kirjeen. Siinä tämä puhuu merellisin kielikuvin haluista ja niiden hillitsemisen vaatimuksesta: *Intohimon vuorovesiaallot lyövät korkeina, ja ympärillämme on pimeää – purjehdi kanssani, ylevä kumppanini, pois luopumisen hiljaisesta satamasta ulos avomerelle, jossa miehet kasvavat sielujen taistelussa ja katoavainen jätetään taakse. Mutta pidä mielessäsi: merimiehen mielen ja sydämen on oltava selkeät, kun kaikkeus hyökyy alla. Meidän ei tule alistua sameille ja mystisille mielialoille. Kun tunteet kuohuvat, sinun on hallittava ne voidaksesi ohjata itseäsi selväpäisesti.*

Marianne keskustelelee saamastaan kirjeestä, kenenpä muunkaan kuin Hélénen kanssa ja kertoo päiväkirjassaan tunteistaan. *Luettuani kirjeen ja todella koettuani ihmeen tunsin, että en ollut elänyt elämäni turhaan ja että tämä hetki teki kaikesta vaiivan arvoista, vaikka tulevaisuus ei toisikaan tullessaan muuta kuin puutetta. Se oli kuin ihme Jumalalta.* Marianne siis tulkitsee Maxin intohimot itseensä kohdistuviksi. Mitä sisäistä kamppailua hänen silmissään käykään nuori mies, joka samalla pyrkii toimimaan kunniallisesti! Maxille on tietysti koko ajan ollut selvää, että kirjeen lukisi Mariannen lisäksi ainakin hänen äitinsä, mahdollisesti myös isä, ja tieto sen sisällöstä välittyisi myös ystävä Göhrelle. Silti tutkijat ovat pitäneet kirjettä erityisen vaikeasti tulkittavana. Maxin myöhemmät kirjeet rakastajattarille kun ovat aivan toisenlaisia ja hänen seksuaaliset 'estonsa' ja 'pidäkkeensä' taas Hélénen ja Mariannen

kirjeenvaihdon keskeistä aineistoa. Naiset keskustelevat niistä myöhemmin varsin vapaasti voidessaan Maxin isän kuoltua luottaa siihen, että tämä ei lue heidän kirjeitään.

Weberin varhaisen tieteellisen tuotannon ydinteemana on maa, sen viljely ja mittaaminen. Pian Pohjois-Italian keskiaikaisia kauppayhtiöitä tutkivan väitöskirjan (1889) jälkeen ilmestyy habilitaatiotutkimla Rooman maanviljelyksen historiasta (*Die römische Agrargeschichte in ihrer Bedeutung für das Staats- und Privatrecht* 1891). Maaliskuussa 1893 Sosiaalipoliittinen yhdistys (*Verein für Sozialpolitik*) antaa Weberille tehtäväksi kirjoittaa yleisen maanviljelijöitä koskevan selvityksensä poliittisesti arkaluontoisimman, Itä-Preussin provinssija koskevan osan. Max tarttuu työhön kuumeisella innolla, ja kaksi paksua osaa kattava teos valmistuu alle vuodessa. Radkau (2005) pitää teosta Weberin ”jäädä nousevia tulivuorenpurkauksia” muistuttavan luovuuden ensimmäisenä voimannäyttönä. Weber ei voi kuitenkaan työskennellä riippumattomasti, koska tietojen keräämiseksi painetut kyselykaavakkeet on jo lähetetty ja ne on suunnattu vain maanomistajille, ei tutkimuskohteena oleville viljelijöille. Silti hän onnistuu tuottamaan raportin, joka lopulta herättää ihailua kaikissa osapuolissa. Hän osoittaa ymmärtävänsä perinteisten maanomistajien kohtalon kapitalistisen kilpailun murentaessa heidän asemaansa ja samalla tuomaan esiin työolojen ratkaisevat heikennykset, joita saksalaisten työntekijöiden korvaaminen puolalaisilla aiheuttaa itäisissä provinssissa.

Maahan liittyvät teemat kytkeytyvät Weberin tuotannossa myytiin Antaios-jättiläisestä, joka on voittamaton niin kauan kuin pystyy säilyttämään yhteyden maaäitiinsä Gaiaan.

Weber kuvaa myytillä länsimaisen kulttuurin rappiota: *Antiikin sivilisaatioiden luomat rakenteet heikkenivät ja lopulta tuhoutuivat, ja Länsi-Euroopan älyllinen elämä vajosi pimeyteen. Sen vajoaminen oli kuin Antaioksen, joka sai uutta voimaa aina levätessään äitinsä povella, mutta menehtyi, kun Herakles irrotti sen maasta. Miten Maxista, joka nuorempana niin nautti miehisistä voimainmittelöistä ja samaistui perheessä erityisesti isään, tulee äitinsä povella lepäävä Antaios? Ja miksi hän kuitenkin jättää maata koskevat teemat taakseen? *Jatkuu seuraavassa numerossa.**

MONILLE tieteellistä elämää eläville ovat kuuleman mukaan tulleet tutuiksi erilaiset logistiikka-alan työt. Kuinka moni mahtaakaan olla ollut palkkatyössä Pasilan postikeskuksessa, lentokentän liepeiden logistiikkakeskuksissa tai vaikkapa Keran valtavana keskusvarastossa? Kyse on työstä, jota tehdään tieteellisen elämän joutoajalla, joululomilla ja öisin, vähän kuin salassa: onhan toki häpeällistä myydä oma koulutettu ruumiinsa niin alhaiseen hintaan ja niin eläimelliseen työhön.

Logistiikka on hämmästyttävä käsite – eikä pelkästään siksi että logistiset järjestelmät ovat niin hillittömän tehokkaita tai edes siksi että se elättää tieteellistä elämää, vaan siksi, että itse asiassa logistiikasta on myös tulossa tehokas yhteiskunnallisen tutkimuksen kriittinen käsite. Logistiikan käsitteestä on nimittäin tullut väline piilevän väkivallan, epäoikeudenmukaisuuden ja riiston käsittelemiseen. Tämä ei ole ihme, sillä tunnetusti logistiikka on jo pitkään jakanut mielipiteitä: poliittisen ajattelun ja toiminnan jakautuminen maltillisen vihreän ideaalin kannattamiseen ja radikaaliin kumouksellisuuteen voidaan ilmaista myös logistiikan termein. Maltillinen vihreä toiminta, maailman vähittäinen parantaminen ja väkivallan rajoittaminen ja karsiminen, on itse asiassa maailman logistista parantamista. Epäselvempää tietysti on, mitä vaihtoehtoista toinen tarkoittaa.

Viime vuosikymmenellä logistiikasta, sen poliittisesta merkityksestä, siihen liittyvistä uhkakuvista ja turvallisuusongelmista tuli polttava aihe. Kun Ranskan poliisi vuonna 2008 järjesti valtavan operaation Tarnacin kylässä

napatakseen TGV-verkkoa sabotoineen aktivistiryhmän, logistiikan teema tuli kaikille tunnetuksi. Pelissä oli heti kansallinen ja kansainvälinen turvallisuus: on pidettävä huolta siitä, että energioiden ja tavaroiden virta ei vaarannu. Tästähän logistiikassa on kyse: logistiikka on nimi sille järjestelmälle, joka tuottaa maailman, siis kokemuksen siitä, mikä on mahdollista ja mikä ei. Logistiikka synnyttää mahdollisuuden haluta ja saada mitä tahansa, olla missä tahansa. Näin se myös tarkoittaa järjestelyä, joka tuottaa toiveemme ja pelkomme ja siten ohjailee valintojamme.

Viime aikoina on myös puhuttu paljon öljystä uudessa merkityksessä (esimerkkinä Antti Salmisen ja Tere Vadénin *Energia ja kokemus*). Miten on vasta nyt alkanut valjeta, kuinka tämä musta kulta (paljon puhuva nimi kun muistaa mitä kulta tarkoittaa suhteessa rahaan) on saanut äärettömän energian lähteen merkityksen loppumattomana mahdollisuutena haluta vaihtaa paikkaa. Eihän auto välitä siitä, mitä sen moottorissa palaa! On kuitenkin myös huomautettu, että öljykään ei ole logistiikasta riippumatonta. Ehkä öljyn olemus onkin siinä, että se on nimenomaan juuri logistiikan kannalta ideaalinen, siis äärettömän helppo siirrettävä. Öljyn mukana energia kulkee valtavissa tankkereissa ja helposti rakennettavissa putkistoissa niin ongelmattomasti, että se vaihtaa loputtomalta. Tämä ääretön helppous ei kuitenkaan tunnetusti johdu öljyn todellisesta rajattomuudesta. Öljyn äärettömyys syntyy logistiikkaketjun, siis tekniikan vaikutuksena. Logistiikka saa aikaan öljyn äärettömyyden kätkemällä sen tuottamisen ja siirtämisen hankaluudet. Juuri tämän vuoksi logistiikkaa on tutkittava.

Tarnacilaisten vastauksena tähän logistiikan sulkeumaan oli sabotaasi. Väitteenä on, että me olemme niin täysin logistiikan sokaisia, että meillä ei ole mitään muuta keinoa saada otetta tämän järjestelmän kätkemästä väkivalta, sen merkityksestä ja tähän järjestelmään kätkeytyvästä työstä (logistiikkakeskuksissa yö- ja juhlapyhätyötä tekevästä tieteellisen elämän prekaareista!) kuin sabotaasi. Vain suurnopeusjunaverkon lamauttaminen voi synnyttää koke-

muksen tästä verkosta, siitä kuinka keskeinen osa maailmaa se on ja mitä kaikkea se kätkee helpouteensa.

Poliittisen filosofian kannalta on kiinnostavaa, että logistiikan ytimenä on tietty periaate, jota ehkä itsepintaisemmin kuin missään muussa yliopistofilosofian ulkopuolisessa toiminnassa kutsutaan filosofiaksi, tai ainakin ajatteluksi. Usein juuri logistiikkayritykset, kuten myös meidän Itellamme, on järjestetty tietyn kansainvälisesti tunnetun filosofisen idean mukaisesti. Kyse on Toyotan tehtailta peräisin olevasta *lean*-ajattelusta tai -filosofiasta. Tämä on tunnetun *toyotism*in ydin.

Lean-ajattelu ymmärtää itsensä nimensä mukaisesti hoikentamiseksi ja eräänlaiseksi siivoamiseksi. Sen ydintä on tapana kuvata viiden ässän kautta. Nämä viisi ässää koostuvat viiden japaninkielisen sanan alkukirjaimista: *seiri*, joka on järjestämistä niin että tuotannossa tarvittaville asioille varataan oma paikkansa, *seiton*, joka tarkoittaa järjestyksen ohjeistamista ja merkitsemistä, *seiso*, joka tarkoittaa konkreettista siivoamista ja tuotannon paikkojen puhtaana pitämistä, mutta myös sitä että työntekijöiden on ehdottomasti kiellettyä millään tavalla koristella tai muokata työpaikkaansa, *seiketsu*, joka on tuotantotoimintojen standardisoinnista ja ratkaisujen monistamista. Nämä neljä periaatetta kokoaa yhteen viides termi *shitsuke*, joka on hiotun tuotannon järjestyksen ylläpitoa, siitä huolehtimista ja sen kehittämistä. Tätä kuuleman mukaan opetetaan myös Itellassa.

Lean-ajattelun hoikentaminen ja siivoaminen kohdistuu ylijäämään ja jätteeseen. Hoikentaminen tarkoittaa vähittäistä pyrkimistä eroon kaikesta siitä, mikä rajoittaa tuotannon virtaamista. Jätteen olemusta kuvataan kolmella japanin kielen termillä *muda*, joka tarkoittaa tuottamatonta työtä, *mura*, joka tarkoittaa työssä tapahtuvaa vaihtelua ja *muri*, joka on tuotannon osien, niin työvoiman kuin koneiden, ylikuormitusta. Tuotannon uhkana on siis ylimäärä näissä kolmessa muodossa. Tapana on kuuleman mukaan myös puhua seitsemästä kuolemansynnistä, joista *lean*-ajattelu vapauttaa! *Toyotism*in kuolemansyntejä ovat kaikki sellaiset tuottavan elämän toiminnot, jotka kuluttavat resursseja,

mutteivät tuota mitään lisäarvoa. Näitä postfordistisen elämän kuolemansyntejä ovat ylituotanto (tuotanto, jolle ei ole välitöntä tarvetta), työn odottamiseen kuuluva joutoaika, tuotteiden ja materiaalien tarpeeton kuljetus, yliprosessointi (tarpeettomat tarkastukset ja viimeistelyt), tarpeeton varastointi ja tuotannon kannalta tarpeeton liikkuminen paikasta toiseen sekä vialliset ja huonot työntekijät, osat ja tuotteet.

Silmiinpistäväntä tässä hoikentamisessa on, että poissivottavat asiat ovat täsmälleen niitä, jotka on jo kauan tunnistettu nimenomaan nykyisen tuottavan työn ja elämän muodoiksi. *Lean*-ajattelun periaatteita katsoessa huomaa konkreettisesti, miksi vaikkapa tarpeeton liikkuminen, joutilas kokoontuminen ja juttelu, ovat jätettä, siis torjuttava uhka. Tämä ei johdu siitä, että nämä toiminnot eivät tuottaisi mitään, vaan päinvastoin nimenomaan siitä, että ne tuottavat. Ylijäämä on sitä, että syntyy asioita ja aktiviteetteja, jotka eivät vielä ole tuotannon piirissä.

Logistiikan tarkastelu tuo näkyviin muitakin pisteitä, joiden taakse suurin ja ajanmukaisin väkivalta kätkeytyy. Samoin kuin vaikkapa ihmisten liikkuvuus on mitä tervejärkisimpiä asioita (kaikkienhan pitää saada muuttaa työn perässä ja matkustaa etelän aurinkoon) ja kaikkein äärimmäisimmän ja väkivaltaisimmin keinoin hallittu ilmiö, myös järjestelmämme logistinen hoikkuus on yhtä lailla pyhä asia ja samalla kaikkein pirullisin tapa riistää työvoimaa ja resursseja. Hoikka logistiikka saa aikaan tunteen, että on täysin järjetöntä häiritä systeemiä, jonka on tarkoitus vain viattomasti tuottaa yhteistä hyvää. Onhan yhteisen ”hyvinvoinnin” lisääminen kuitenkin itseisarvo! Pohjimmiltaan tässä tuotannon hoikentamisessa on kuitenkin kyse siitä, että saataisiin aikaan juuri se illuusio, jossa kaikki voisivat tuntea olevansa osia kokonaisuudessa.

Jotta tämä alkaisi todella kuulostaa salaliittoteorialta, voisikin ehdottaa, että logistiikan hoikentamisen tarkoituksena ei olekaan mikään muu kuin saada aikaan maailma, jossa olisi päivänselvää, että kokonaisuus on hyvä ja että sen puolesta toimiminen on hyvä. Silloin logistiikka on ikään kuin radikalisoitu versio pahamaineisesta me-hengen itseisarvostuk-

sesta. Vaarakin on sama. Ajatuksena on saada ihmiset sanomaan ”me olemme yritys”. Täällä on samaa hillittömyyttä kuin se, kun yritetään

saada kansa uskomaan, että se itse on jännökettä valtio tai että me olemme vallitseva talousjärjestelmä.